

DE ZANDLOPER

Kwartaalblad van de Vereniging Oud Ede

Historisch Museum Ede

2000-2

Sâlon de Thé
≡ Le Bâton ≡
HOF VAN GELDERLAND EDE

Chocolaterie, Croissanterie en Vlaaierie

de lekkerste winkel van Ede en omstreken

Gerrie en Joyce Meeuwissen

Telefoon (0318) 615 516 • Fax (0318) 653 675

ALLES VOOR DE DOE-HET-ZELVER

Autolakken

Draadmateriaal

Gereedschap

Verf

IJzerwaren

* Bezorgen gratis

Hout Board Triplex

Wandplaten Schroten

Wandweefsel

Dit alles natuurlijk bij

DOE-HET-ZELF MARKT

ELBERT JANSEN V/H DE NOOY

KOLKAKKERWEG 65 - 67 - EDE - TEL. (0318) 611 680

** Wij geven u een deskundig advies*

DE ZANDLOPER

Kwartaalblad van de Vereniging Oud Ede
28e jaargang nr 2 juni 2000

Van het bestuur

Onze vereniging bevindt zich in een groeifase. "Het ledental is in het afgelopen jubileumjaar aanmerkelijk gestegen", constateerde de voorzitter in zijn inleiding op de jaarvergadering van woensdag 26 april jl. Maar aangezien het ledenbestand langzaam vergrijsst zullen we extra attent moeten blijven op onze ledenwerving. Als stimulans heeft de pr-commissie twee leuke attenties voor ledenwerfers ter beschikking, namelijk een zandloper of een klokje. Wij hopen dat velen gehoor zullen geven aan de oproep van onze voorzitter dat ieder lid ten minste één nieuw lid werft. Een derde wervend element is zeker ons kwartaaltijdschrift "De Zandloper", dat een uitstekend medium is om de resultaten van geschiedkundige navorsingen te publiceren en zodoende de geschiedenis van Ede levend te houden.

Op de jaarvergadering van woensdag 26 april jl. kwamen de gebruikelijke punten aan de orde, zoals de notulen van de vorige ledenvergadering, de jaarrekening en het jaarverslag over 1999, en de begroting voor 2000. De stukken werden door de vergadering goedgekeurd. De bestuurswisseling was een belangrijk agendapunt. De vice-voorzitter, de heer J. Postuma, nam voor de behandeling van dit punt de leiding van de vergadering over van de voorzitter. Allereerst werden mevrouw P. Ritman - Schuurer en de heer L.C.A. van der Hoeven herbenoemd. In de vacature van de statutair teruggetreden secretaris, de heer D. van Veldhuizen, werd voorzien door de benoeming van de heer Peter Bon. De heer Postuma deelde mee dat, volgens de statuten, de voorzitter van de vereniging in functie wordt gekozen. Momenteel wordt wel gesproken met enkele kandidaten maar er kan nog geen voorstel worden gedaan. Gebruik makend van de ontsnappingsclausule in de statuten werd voorgesteld het mandaat van de heer D. Boot te verlengen totdat een nieuwe voorzitter kan worden voorgedragen. Het bestuur streeft ernaar de overbruggingstermijn zo kort mogelijk te houden. De vergadering ging hiermee akkoord. Daarna werd afscheid genomen van de heer Van Veldhuizen, die de afgelopen zes jaar op voortreffelijke wijze de functie van secretaris heeft uitgeoefend. Ter ondersteuning van de lovende woorden werd de scheidende functionaris een aquarel van de schilderes Riekje Offerhaus aangeboden.

DE ZANDLOPER is het orgaan van de Vereniging Oud Ede

- * Het dagelijks bestuur van de Vereniging Oud Ede bestaat uit de heren D. Boot (voorzitter), P. Bon (secretaris) en W. Kempe (penningmeester).
 - * De contributie bedraagt 20 gulden per jaar, te voldoen door storting op giro 353.42.68 van penningmeester Vereniging Oud Ede te Ede.
 - * Het Historisch Museum Ede (Museumplein 7, 6711 NA Ede, tel. (0318) 61 95 54) is open 's middags van twee tot vijf uur, op zondagen tot vier uur. Op maandagen is het museum voor het publiek gesloten.
 - * Conservator van het museum is drs. D.-J. List.
 - * De redactie van De Zandloper bestaat uit de heren J.E.H. den Hartog (eindredacteur), drs. D.-J. List, J.J.P. Nijdam, F.G. van Oort, H. van Scherrenburg en G.H. Stel.
 - * Adres voor vereniging, museum en orgaan: Museumplein 7, 6711 NA Ede, tel. (0318) 61 95 54.
 - * Productie van het blad: Drukkerij Frouws te Ede.
- ISSN 1384-7090

Museumnieuws

door drs. D.-J. List

Historische modeshow

De successen die in het recente verleden werden behaald met de shows over de onderwerpen "bruidskleding" en "jaren '50 mode" hebben ons doen besluiten om in het kader van Textiel 2000 een bijzondere kostuumshow te organiseren. Op zaterdag 28 oktober 2000 zal in het Historisch Museum Ede een unieke modeshow met historische kostuums worden gehouden. Wetenschappelijk verantwoorde replica's (kopieën) en authentieke kledingstukken zullen een goed beeld van 5000 jaar mode geven. Naast de vele toiletten voor de dames worden er natuurlijk ook kostuums voor mannen getoond.

De show begint met het tonen van kleding uit de oudheid (Egyptenaren en Grieken). Voor de Europese kleding ligt de nadruk op de achttiende, negentiende en twintigste eeuw. Wijde hoepelrokken zullen worden afgewisseld met rechte silhouetten. De stijf uitstaande wijde petticoat is u vast wel bekend. En kent u nog de superkorte minirok uit de jaren '60 en de ó zo praktische plateauzolen uit de jaren '70?

Een groot deel van de kostuums hangt al gereed op het rek. Toch moet er nog heel veel werk worden gedaan. Onder de leden van Vereniging Oud Ede zijn, naar wij

hopen, een aantal handige mensen te vinden die willen helpen met het vervaardigen van de replica's. Daarnaast zijn we nog op zoek naar extra modellen – meisjes (maat

Claire toont een originele petticoat, ca. 1955.

Van de redactie

Ook dit keer bieden wij u een gevarieerd nummer van De Zandloper aan. Zwerus de Nooij vervolgt zijn serie over de eerste Edese industrieën; dit keer een verhaal over de N.V. Houthandel v/h J. Tulp en Zonen. Verder wordt aandacht gevraagd voor een binnenkort te verschijnen boek van de hand van ds. T. van 't Veld, dat onder auspiciën van de Vereniging Oud Ede zal worden uitgegeven.

Door redactielid Frans van Oort wordt de serie over "Grenswijzigingen" voortgezet. Verder heeft de heer G.A. Ossenkoppele een bijdrage ingestuurd met de titel "Mijn Ede-gevoel".

Zoals gebruikelijk is ook het museum vertegenwoordigd met een artikel van de hand van conservator Dirk-Jan List.

34-36) die niet al te lang zijn en slanke jongens (maat 48) – om al deze fraaie toiletten en kostuums te showen. Misschien heeft u nog wel een jaren '20, '30, '50 of andere creatie op zolder hangen, die we mogen gebruiken.

Heeft u nog oude kantjes, bandjes, gordijnen of lappen stof liggen die u niet meer gebruikt, maar die wel kunnen worden benut voor het maken van een historisch gewaad, dan houden wij ons graag aanbevolen.

Schenkeningen

Het museum mag zich de laatste tijd verheugen over het grote aantal schenkingen en over de kwaliteit ervan. Niet alle aan het museum aangeboden voorwerpen passen in de collectie, maar het overgrote deel toch wel.

Waar we nog steeds naar op zoek zijn is een compleet militair uniform uit de eerste helft van de twintigste eeuw. Daarnaast zijn oude boeken en archiefstukken waarin de naam "Ede" voorkomt, bijzonder welkom.

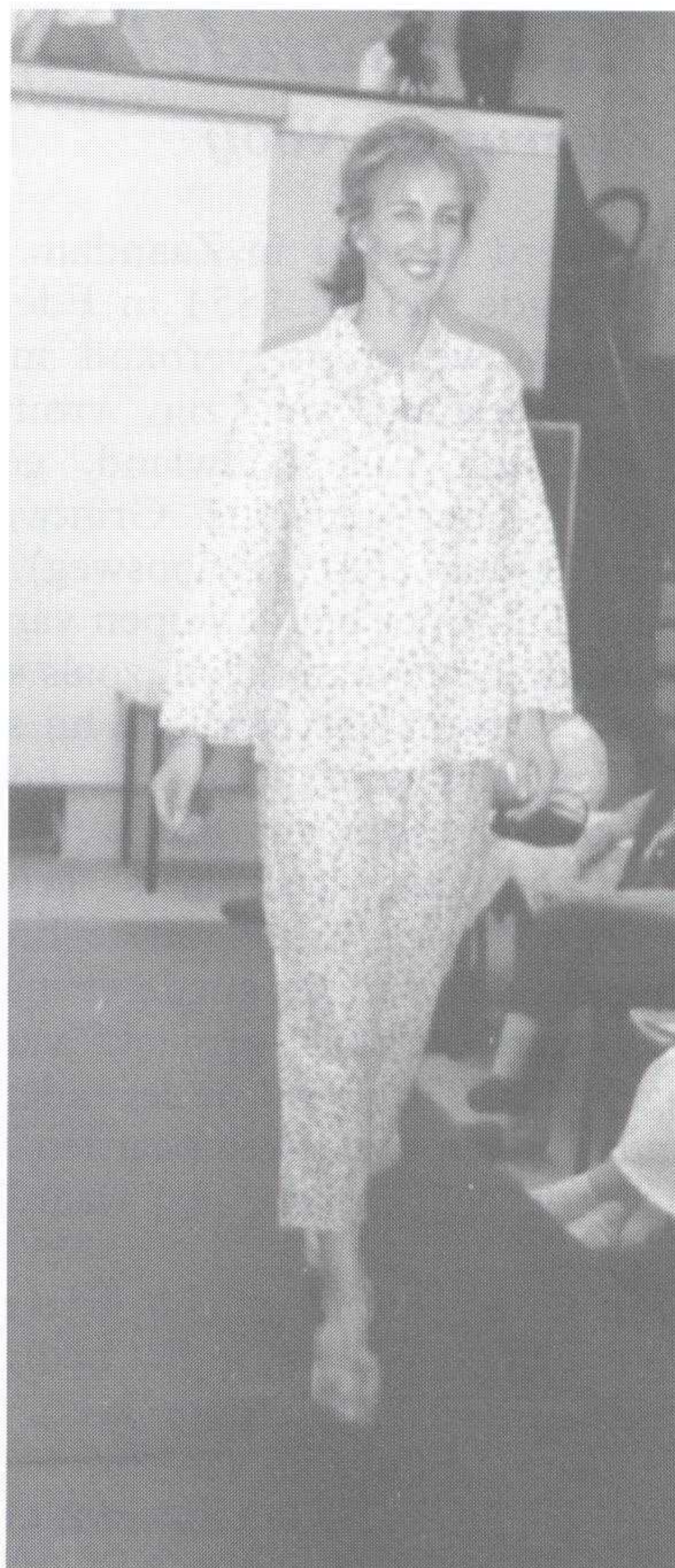
De hoek voor archeologie willen we graag opluisteren met recente of oude bodemvondsten uit Ede, zoals vuurstenen vuistbijlen en resten van aardewerk of een complete Veluwe klokbeke.

Inlichtingen: Dirk-Jan List, 0318-619554.

Pirola

Enige tijd geleden vond ik op een rommelmarkt in Den Haag een pyjama uit de jaren '50. Het bleek een pyjama te zijn van het merk Pirola. Dit merk werd gevoerd door De Jong's Lingerie- en Tricot-industrie Ede N.V. In de textielcollectie van het museum bevindt zich eveneens een pyjama van dit merk, zij het in matige staat.

Een vrijwilligster van het museum heeft zich verdiept in de geschiedenis van deze Edese firma. Er is zeer interessante informatie boven water gekomen. De firma De Jong's Lingerie- en Tricot-industrie Ede N.V. begon in Ede in 1950. In 1979 werd met de activiteiten gestopt. Gedurende de jaren dat deze Edese lingerie-industrie

Denise showt een pyjama van Pirola uit ca. 1955.

werkzaam was werd regelmatig geadverteerd in de Edese Courant. In deze advertenties werd vaak een oproep gedaan aan jonge meisjes om te komen solliciteren. Veel meisjes en vrouwen uit Ede hebben bij het bedrijf gewerkt.

Het museum is op zoek naar materiaal over deze firma. Heeft u bij De Jong's Lingerie- en Tricot-industrie Ede N.V. (Pirola) gewerkt en heeft u foto's, folders, kledingstukken (petticoats, onderjurken bijv.) en dergelijke bewaard, dan willen we graag dit materiaal gebruiken voor het samenstellen van een uitgebreid artikel over dit bedrijf.

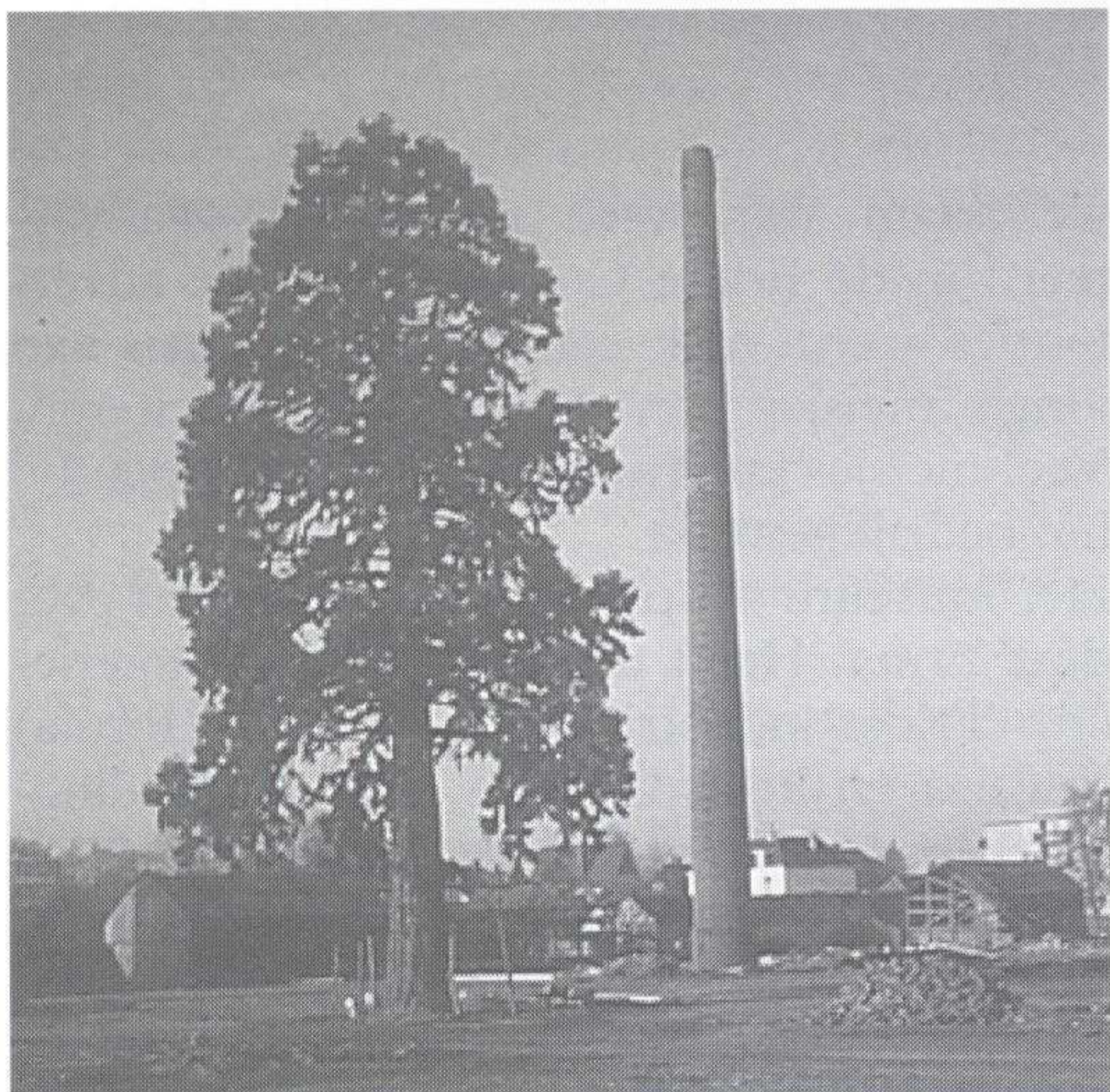
Inlichtingen bij Dirk-Jan List: tel. 0318-619554.

N.V. Houthandel v/h J. Tulp en Zonen

door Zwerus de Nooij

Jan Tulp werd in 1821 in Zaandam geboren en vestigde zich in 1854 in Ede. Hij zocht de Veluwe op in verband met de gezondheidstoestand van zijn vrouw en kocht daar een stuk bouwland, gelegen Dorp 119c (later genaamd Grintweg en daarna weer genoemd Stationsweg). Hier begon Jan Tulp met het verkopen van hout en allerhande bouwmaterialen, zoals stenen en cement. Tevens vervaardigde hij stoven voor kerkgangers en vaatjes voor het verpakken van bosbessen. In 1862 werden een houtloods en een werkplaats gebouwd omdat de zaak zich begon uit te breiden. Voor het vervoer van de goederen naar de afnemers werd gebruik gemaakt van een ezelwagen. In 1870 stond de levende have, bestaande uit één ezel, twee paarden en vijf koeien, in de boeken voor een waarde van f 500,-.

Reeds op jonge leeftijd gingen drie zoons, Leendert, Piet en Willem, in het bedrijf van hun vader werken. Hierdoor kreeg vader Jan wat meer tijd om zich aan andere zaken te wijden. Hij kwam op het idee om naar de mode van die tijd een exotische parkboom

De mammoetboom (1885) en de schoorsteen (1928). (Foto: Historisch Museum Ede)

te planten. In 1885 plantte hij op zijn bedrijfsterrein een mammoetboom (*Sequoia gigantea*). Deze uitzonderlijke boom is nu, na 115 jaar, uitgegroeid tot een hoogte van 22 meter en heeft een omtrek van ruim 2 meter bereikt. Toen in 1976, als gevolg van de realisatie van het bestemmingsplan "Kern Ede", alle gebouwen van de voormalige houthandel Tulp moesten worden afgebroken, is de boom gelukkig gespaard gebleven; hij is nog te bewonderen aan het Van Dijkeplein. In 1886 blijken de totale bezittingen van het bedrijf, volgens een bewaard gebleven balansoverzicht, een waarde te vertegenwoordigen van f 2.500,-. Omstreeks die tijd hadden de drie zoons de leiding van hun vader overgenomen en vormden ze een driemanschap dat hard werkte aan een verdere uitbreiding van de zaak. Dat ze daarbij soms lange dagen maakten bewijst het volgende verhaal. Toen Gieb Veenendaal, die een halve eeuw achtereen voerman bij de firma is geweest, eens op een ochtend op de gewone tijd, dat was 6 uur, op de werf verscheen om de paarden te voeren vond hij de stal leeg. Even later werd het raadsel opgelost, twee van de gebroeders Tulp kwamen met een zware vracht hout aanrijden. Ze waren die morgen maar wat eerder begonnen.

In 1904 ontving Tulp van Burgemeester en Wethouders een vergunning "tot het oprichten van eene Stoomhoutzagerij en schaverij op het perceel Sectie K 2580, welke inrichting zal worden aangedreven door eene stoommachine van 60 P.K." De minimale hoogte van de schoorsteen moest 15 meter zijn. De stoommachine leverde de energie voor het aandrijven van een aantal machines voor het zagen en schaven van hout.

Uitbreiding van zaken

De heren Tulp bezaten ondernemingsgeest en zagen mogelijkheden om naast de houthandel de zaak verder uit te breiden. Een telefoonaansluiting werd daarbij nuttig

Rijkstoezicht op Fabrieken en Werkplaatsen.

ARBEIDSINSPECTIE.
N° 6101/1252
HINDERWET.
ART. 12bis.

*mb 20 April 04
617*

Arnhem, den 19 April 1904

Ter voldoening aan het bepaalde bij Art. 12bis, 3^e alinea der Hinderwet, heb ik de eer Uw College te berichten, dat het mij bij Uw schrijven van den 5^{en} 2de 10de dixer N° 536 en 507/211 ter kennisneming toegezonden ontwerp van eene door U aan

de fa. Tulp & Zonen

te verleen een voorwaardelijke vergunning tot het *oprichten* van *een stoomhoatragerij en schaverij*

op het perceel, gelegen te *Ede aan de in*
Wijk E^a N^o. *464*, kadastraal bekend
gemeente *Ede* Sectie *N*, N^o. *2500*,
geen wijziging behoeft, om de naleving van de eischen, gesteld krachtens de

Veiligheidswet, niet onmogelijk te maken. *In de aanvraag is dien*
evenwel het woord "machine" door "stoomhoatragerij" te worden
vervangen
De Inspecteur van den Arbeid in de 6^e Inspectie,
medelevergd 1/4 7^e Inspectie

M. Ransen

Aan
Heeren Burgemeester en Wethouders
van

Ede.

617

gevonden. En zo richtten in 1905 vijf Edese ingezetenen, waaronder de gebroeders Tulp, zich tot B en W met het verzoek om een rechtstreekse aansluiting op het Rijks-telefoonkantoor. Zij waren daarmee de eerste Edese burgers die op het telefoonnet werden aangesloten: de firma Tulp ontving telefoonnummer 1.

In 1906 werd door de gebroeders de N.V. Stoomwasch- en Strijkinrichting "Gelria" opgericht en in 1912 de N.V. Cement- en Betonfabriek "De Kroon". Enkele decennia later heeft men zich toch weer uit beide zaken teruggetrokken. In 1906 werd de rechtsvorm van de houthandel gewijzigd in een NV, waarvan de broers Leendert, Piet en Willem de directie vormden.

Door de komst van het garnizoen in 1906 en de opening, in 1922, van de Eerste Nederlandsche Kunstzijdefabriek ENKA, nam de bedrijvigheid in Ede sterk toe. Hiervan profiteerde ook de houthandel.

Voor de opslag van de steeds toenemende voorraad hout werden in de periode 1923-1928 nieuwe loodsen gebouwd aan de Klinkenbergerweg (in 1925) en aan de Maanderweg in 1928. Doordat de zaken zich steeds meer uitbreidden nam ook de behoefte aan energie toe. De capaciteit van de oude stoommachine was onvoldoende en daarom kwam er in 1929 een nieuwe met een vermogen van ca. 150 pk. Er werden een ketelhuis en een machinekamer gebouwd en er werd een schoorsteen opgetrokken met een hoogte van ca. 35 m. De stoommachine leverde de energie voor het aandrijven van het machinepark en voor de eigen stroomvoorziening. Aan de stoommachine was een stoomfluit gemonteerd en machinist Bos had o.a. tot taak om het begin en het einde van de werk- en schaftijden aan te geven met de stoomfluit. Dit signaal, in de volksmond bekend als "de toet van Tulp", was overal in het dorp te horen en was in de loop van de jaren een vertrouwd geluid geworden. Zelfs zodanig, dat heel wat Edenaren hun dagelijkse bezigheden (b.v. het opstaan) afstemden op deze "toet".

De handel in hout werd hoofdzakelijk bepaald door de soorten vuren en grenen.

Dit hout, afkomstig uit Zweden en Finland, werd aanvankelijk gekocht bij de houtagenten. Toen Tulp later lid werd van de Hout Import Combinatie werd er ingekocht via deze inkoopcombinatie van gezamenlijke houtimporteurs. Doordat de Botnische Golf jaarlijks vijf maanden dichtvriest, was in die periode geen aanvoer van hout mogelijk en moest de voorraad tijdig op peil worden gebracht om ook in de wintermaanden aan de vraag van de afnemers te voldoen. Per coaster ging het hout van Scandinavië naar Rotterdam en werd daar overgeladen op rijnen met bestemming Wageningen. Met paard en wagen werd het in Wageningen opgeladen hout vervoerd naar de werf in Ede.

In de jaren twintig werd het vervoer gemotoriseerd door het aanschaffen van een truck met oplegger. De truck, merk Spijker, was een product van de Eerste Nederlandsche Automobielfabriek in Amsterdam. Deze internationaal bekende auto's werden tussen 1902-1920 geproduceerd. Ook werd gebruik gemaakt van aanvoer per spoor, hoofdzakelijk voor hout dat afkomstig was uit Midden-Europa. Van station Ede-dorp liep een zijspoor naar de nabijgelegen houtloodsen aan de Maanderweg.

Het leveringsprogramma van de firma bestond, naast het reeds genoemde vuren en grenenhout, uit triplex en asbestcementproducten (b.v. golfplaten). De afnemers van deze producten waren aannemers en houtverwerkende industrieën.

Aan het einde van de jaren dertig trad het tweede driemanschap op, bestaande uit de drie broers Tulp, te weten Jan als directeur en de beide jongere broers Matthias en Arie als adjunct-directeuren.

Tot de niet onbelangrijke nevenactiviteiten van de firma behoorden in die tijd ook het exploiteren van onroerende goederen en bouwterreinen en het doen bouwen van villa's en woningen.

Toen in mei 1940 de oorlog uitbrak werd er geen hout meer aangevoerd uit de Scandinavische en Midden-Europese landen en daarom moest men zuinig omspringen met

de bestaande voorraden. De laatste zending hout ontving men in 1939 vlak voor de Duitse inval in Polen; ze was bestemd voor de in aanbouw zijnde Beatrixkerk in Ede.

In de loop van de bezettingsjaren liep de omzet sterk terug omdat de voorraden uitgeput raakten. Men hield zich in die periode voornamelijk bezig met het zagen en verkopen van opgekochte partijen inlands hout, namelijk eiken, dennen en berken. Ook zaagde men hout in kleine blokjes, voor toepassing als brandstof voor gasgeneratoren. Dit zogenaamde generatorhout was hoofdzakelijk bestemd voor de eigen vrachtauto's. Omdat er geen benzine meer voorradig was, werden achter op auto's, vrachtauto's en autobussen gasgeneratoren gemonteerd. De gasgenerator is een toestel waarmee op kleine schaal uit vaste brandstof (b.v. hout) door onvolledige verbranding een brandbaar gas wordt gevormd. In de laatste vier maanden van de Duitse bezetting, toen er in Ede vrijwel geen elektrische stroom meer was, vond dameskapper Zomerhuis onderdak in de schuilkelder op het terrein van Tulp. Daar beschikte men nog over stroom, verkregen door de eigen stroomvoorziening. Zo konden de Edese dames tenminste nog gepermanent

worden. Ook leverde Tulp wel eens stroom, via het locale elektrische net, aan het Juliana Ziekenhuis bij spoedoperaties. Na de oorlog werd ook Tulp bij het herstel en de wederopbouw van het geplunderde en vernielde land betrokken. De eerste jaren was de aanvoer van hout nog miniem. De vraag was vele malen groter dan het aanbod en daarom bleef het hout nog tot 1948 op de bon.

In 1954 bestond de firma 100 jaar en dit feit werd onder overweldigende belangstelling herdacht tijdens een receptie in paviljoen "Calluna". Ter gelegenheid van deze herdenking zei de directeur J. Tulp o.a: dat de historie van het bedrijf, thans één van de grootste in het land, parallel liep met de ontwikkelingsgang van Ede. Het bedrijf met veertig man personeel, met tractoren en opleggers en een groot afzetgebied is tot volle wasdom gekomen. Het is geheel gemechaniseerd en toen enkele jaren geleden Gieb Veenendaal, de oude voerman, de teugels neerlegde verdween de oude paardenkracht voorgoed!

In de jaren zestig werd met de komst van nieuwe materialen op de markt het leveringsprogramma uitgebreid met bouwstof-

Ingang van de houthandel Tulp aan de Stationsweg met rechts de watertoren en links de schoorsteen met gestileerde tulp. (Foto: Historisch Museum Ede)

Tulp-Bijl, Frankeneng, Ede. (Foto: Historisch Museum Ede)

fen zoals hardhout, plaatmaterialen en isolatie-materialen. Door de steeds toenemende bouwactiviteiten in de utiliteits- en woningbouw vonden deze materialen veel aftrek.

In 1964 traden de heren Jan en Matthias Tulp af als directeur, respectievelijk adjunct-directeur. Hun broer Arie, tot dan toe adjunct-directeur, werd benoemd tot directeur.

In 1968 trad Arie af en werd W.L. Verhage, sedert 1951 als boekhouder en procuratiehouder en later als adjunct-directeur aan het bedrijf verbonden, benoemd tot directeur.

In 1968 werd een fabriek voor gelijkde houten spanten overgenomen, eerst Verbeco en later Tulp Spantenbouw B.V. geheten. In deze fabriek aan de Reehorsterweg werkten veertig man. Er werden grote werken uitgevoerd, o.a. zoutloodsen in Delfzijl en sporthallen in Duitsland.

De fabriek werd in 1973 verkocht en het personeel plus de machines werden door Heko in Ede overgenomen. Eind jaren zestig wilde de gemeente Ede de gronden van Tulp aan de Stationsweg en aan de Maanderweg verwerven om haar bestemmingsplan "Kern Ede" te realiseren. In dit plan waren de bedoelde gronden bestemd voor bijzondere bebouwing, groenvoorzieningen, openbare wegen en parkeerterreinen.

De midden in het dorp gelegen terreinen werden omsloten door:

- a) Stationsweg-Breelaan-Klinkenbergerweg: nu politie, brandweer en Burgemeester Van Dijkeplein,
- b) Maanderweg-spoorlijn Ede/Barneveld: nu Van Hierden en Hatéma.

Na jaren van onderhandelen werd, volgens raadsbesluit van de gemeente Ede van 23 augustus 1973, besloten een ruiling aan te gaan. De gemeente Ede verkreeg grond met opstallen aan de Stationsweg en de Maanderweg, groot ca 2.64 ha, en Tulp verkreeg het aan de Frankeneng II gelegen industrieterrein, van dezelfde omvang. Tulp kocht er nog ca. 3.34 ha bij, zodat de totale oppervlakte van de aaneengesloten percelen ca. 6 ha werd. In 1972 werd de bouwstoffenhandel BV Bijl in Arnhem overgenomen en de naam veranderde in Tulp-Bijl BV. Hieronder viel ook de sector Tulp-Bijl projectbouw, die zich bezighield met de levering van wanden en plafonds voor grote objecten. In 1974 werd met de nieuwbouw van het complex Tulp-Bijl BV begonnen. Het geheel omvatte 23.000 m² overdekte opslag, een doe-het-zelfcentrum van 500 m², een keuken- en sanitaircentrum alsmede een kantoor met daarbij twee bedrijfswoningen. De totale bouwkosten van het gehele complex bedroegen ruim zes

miljoen gulden. In 1975 vond tijdens een feestelijke bijeenkomst de officiële opening plaats door burgemeester J. Slot. Toen het voormalige Tulp-terrein in 1976 bouwrijp gemaakt werd, moest ook de in 1928 gebouwde schoorsteen gesloopt worden. De krant vermeldde dit als volgt: "De Tulp- pijp is niet meer. Honderden Edenaren keken toe hoe de schoorsteen gisterenmiddag werd opgeblazen en tot puin vermorzelde. In drie seconden was het gebeurd." In 1983 werd Tulp-Bijl BV verkocht aan Van Driesten Wekerom BV. In combinatie met Van Driesten Bouw Ede is Tulp-Bijl BV

momenteel een zeer rendabele hout- en bouwstoffenhandel.

Bronvermelding:

Archief gemeente Ede.

Kroniek van Ede gedurende de bezettingstijd, door Th. A. Boeree.

Kamer van Koophandel Arnhem.

Edese Courant, 1954, interview met J. Tulp.

P. Tulp Jzn te Almelo.

A. Tulp Azn te Ede.

W.L. Verhage te Ede.

De schoorsteen valt (1976). (Foto: Historisch Museum Ede)

Activiteiten van de familie Tulp op maatschappelijk, politiek en kerkelijk gebied

Jan Tulp (1821-1893)

Voorman van de gereformeerden in kerk en school (1887/1888).

Bestuurslid van de Spaar- en Hulpbank (1872).

Leendert Tulp (1858-1928)

Lid van de gemeenteraad voor de A.R.-partij (1897-1922).

Buurtrichter van de buurt Ede-Veldhuizen (1901).

Voorzitter van de bouwcommissie van de gereformeerde Noorderkerk (1902).

Lid van de Provinciale Staten (1903-1923).

Bestuurslid van de Vereniging tot stichting en instandhouding van scholen met de Bijbel.

Bestuurslid van de Spaarbank voor Ede.

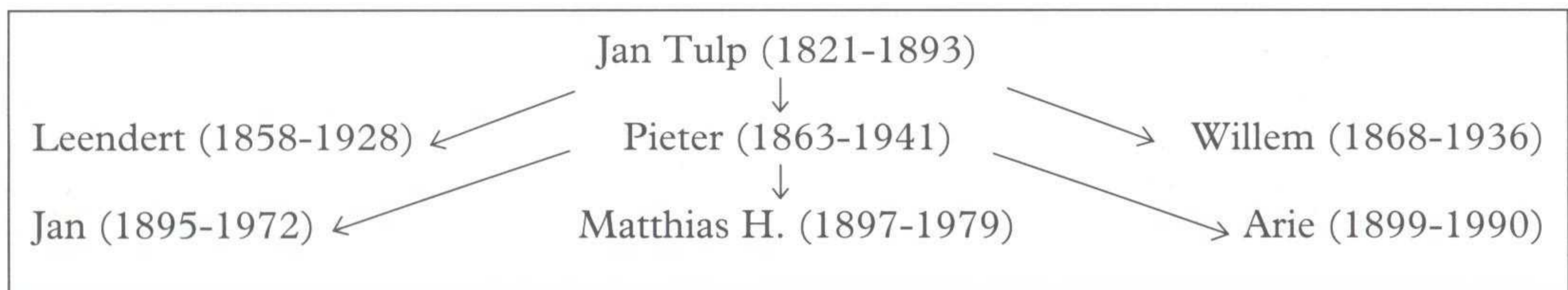
Jan Tulp (1895-1972)

Bestuurslid en 2e voorzitter van de vereniging voor christelijk ULO (1935-1969).

Initiatiefnemer oprichting van een christelijke BLO-school (\pm 1960); deze school, de Jan Tulpschool, is naar hem vernoemd.

Voorzitter van de Vereniging tot stichting en instandhouding van scholen met de Bijbel (\pm 1939 tot \pm 1960).

Familiebetrekking van de in het familiebedrijf genoemde personen

Ontwikkeling van het bedrijf sedert 1854

1. Houthandel J. Tulp (1854); oprichter: Jan Tulp.
2. Houthandel J. Tulp en Zonen (\pm 1885); firmanten : Leendert, Pieter en Willem Tulp.
3. N.V. Houthandel v/h J. Tulp en Zonen (1906).

Directie:

Leendert	1906-1928
Pieter	1906-1928
Willem	1906-1928
Jan	1938-1964
Matthias H. (adj.)	1938-1964
Arie (adj.)	1938-1964
Arie (dir.)	1964-1968
C.J. van der Putte (adj.)	1964-1970
W.L. Verhage (adj.)	1964-1966
W.L. Verhage (dir.)	1968-1972

4. B.V. Beleggingsmaatschappij Tulp (1972)

Werkmaatschappijen Tulp-Bijl BV en Tulp-Bijl Projectbouw BV.

Directie: W.L. Verhage (1972-1983) en vanaf 1983 L. van Driesten (eigenaar).

Grenswijzigingen in de gemeente Ede (2 en 3)

door F. G. van Oort

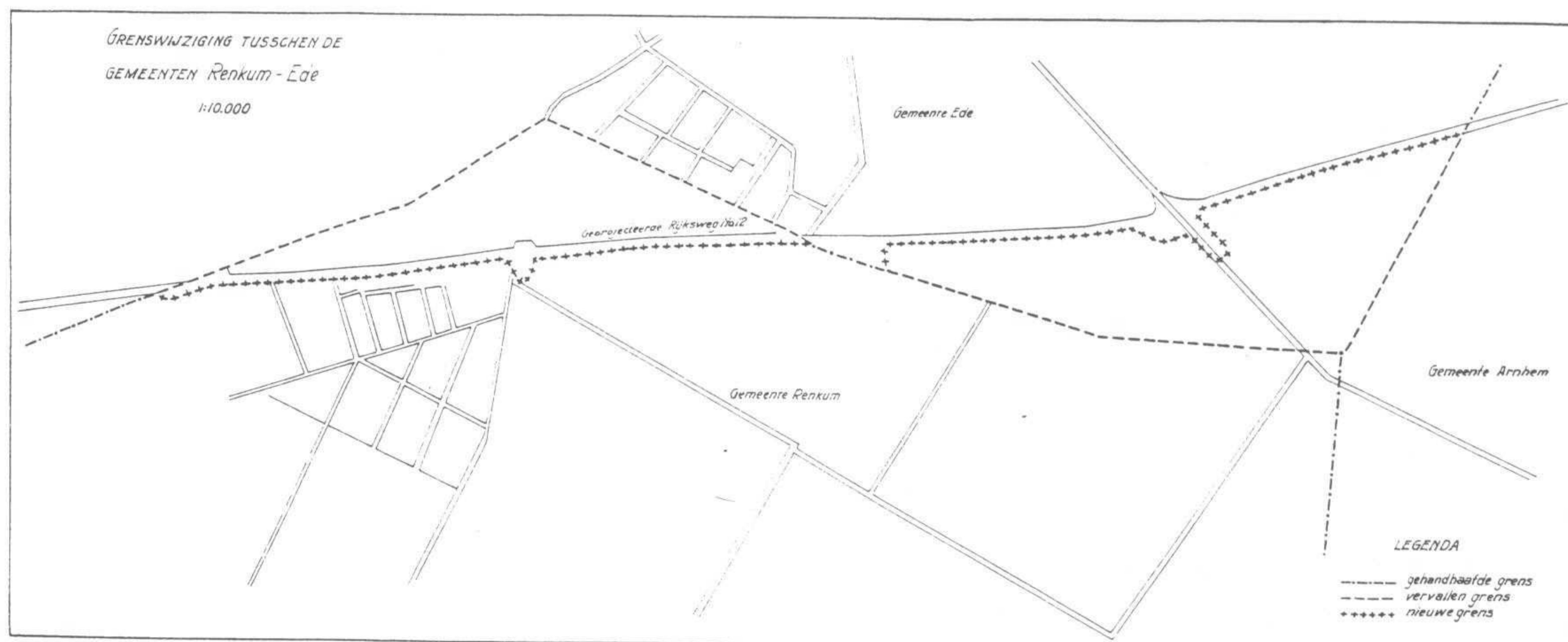
2. De grenswijziging met de gemeente Renkum per 18 januari 1944

De burgemeester van de gemeente Renkum stelde in juli 1942 aan de secretaris-generaal van Binnenlandse Zaken een aantal kleine grenswijzigingen met de aangrenzende gemeenten Arnhem, Heteren en Wageningen voor. De burgemeesters van deze gemeenten bleken zich hiermee te kunnen verenigen. De voorgestelde grenswijzigingen waren niet ingrijpend maar waren toch wel van voldoende belang. Bij besluit van 9 september 1942 keurde de Commissaris van de provincie Gelderland de gemeentegrenswijziging goed.

Op 19 november 1942 echter schreef de Provinciale Waterstaat aan dezelfde Commissaris het te betreuren dat niet tegelijkertijd een andere wijziging van de grens tussen de gemeenten Renkum en Ede was voorgesteld, waarvoor - naar zijn oordeel - eveneens aanleiding was. Deze aanleiding

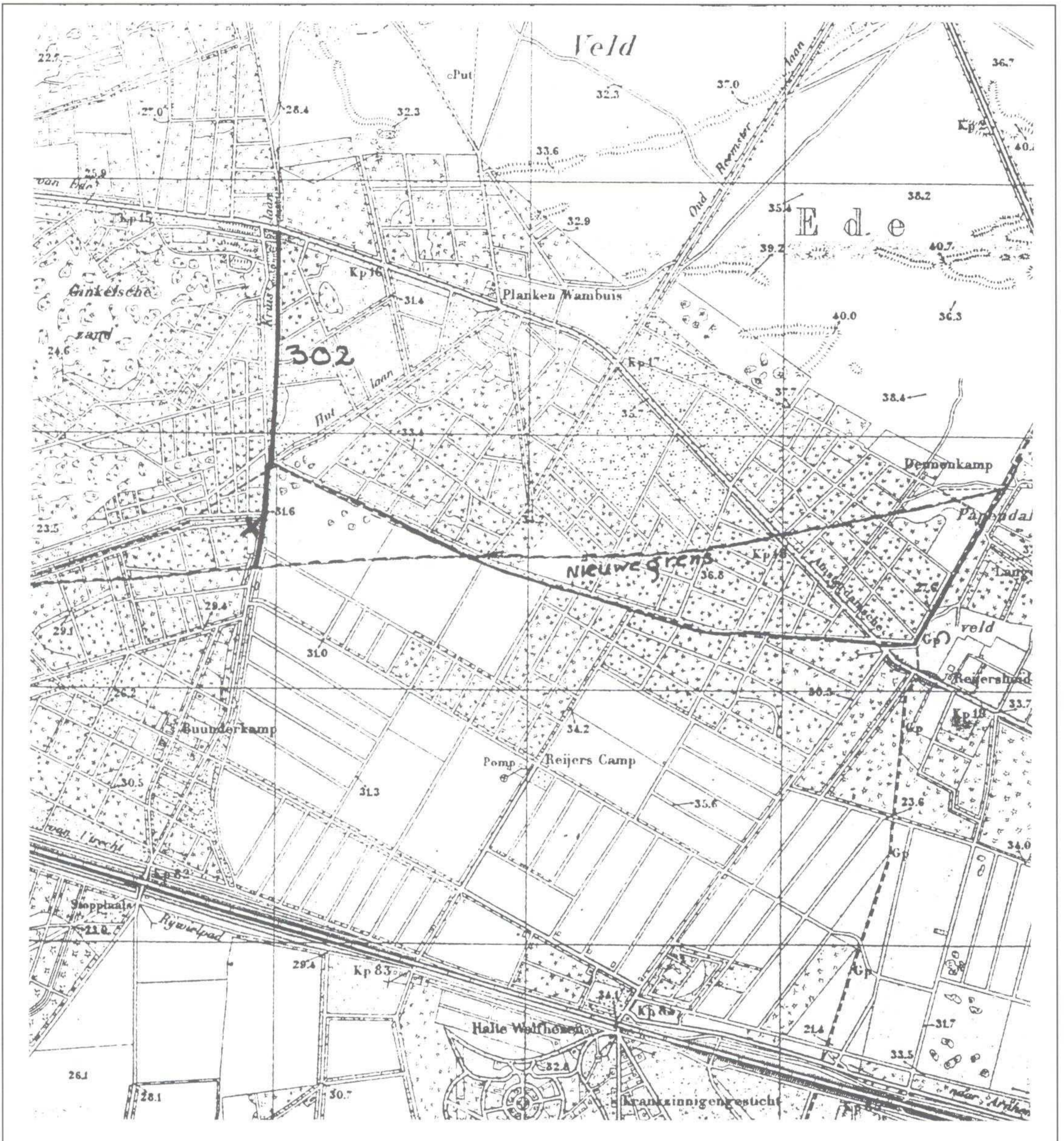
was ontstaan door de aanleg van rijksweg 12 als autosnelweg. Het tracé hiervan bracht mee dat van elk der beide gemeenten een driehoekig, vrijwel onbewoond terreingedeelte aan de moeilijk bereikbare overzijde van de nieuwe rijksweg kwam te liggen. Beide gemeenten zouden bij een dergelijke grenswijziging gebaat zijn. Na overleg met Rijkswaterstaat werd uitgegaan van de gedachte om het weglichaam van de nieuwe rijksweg, inclusief het gehele aansluitingscomplex met de Amsterdamseweg (de huidige N224 van Ede, via Planken Wambuis, naar Arnhem) tot de gemeente Ede zou behoren. De nieuwe grens kwam hiermee aan de zuidzijde van de nieuwe autoweg te lopen.

Na overleg ging de burgemeester van de gemeente Ede direct akkoord. Ook de burgemeester van de gemeente Renkum ging in

”Toelichtende kaart behorende bij de beschikking van den Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandsche Zaken van 30 December 1943, Nr. 14044 B.B. (Bureau Staats- en Administratief Recht), betreffende wijziging van de grenzen van de gemeenten Renkum, Wageningen, Ede, Arnhem en Heteren.”

Duidelijk zijn de twee driehoekige oppervlakken te zien welke van gemeente zullen veranderen. Er zit trouwens een fout in de tekening. De grens aan de oostzijde met Arnhem dient niet een vervalten grens (streeplijn) maar een gehandhaafde grens (punt/streeplijn) te zijn.

Dit gedeelte van de topografische kaart (uitgave 1931) laat de ingeschetste rijksweg 12 zien met aan de noordzijde het deel dat bij de gemeente Ede gevoegd zal worden en aan de zuidzijde het deel dat naar de gemeente Renkum gaat. Het onderste deel van weg nr. 302 wordt nu ook Kruislaan genoemd. Bij het kruisje staat het boerderijtje dat thans vermeld staat onder Kruislaan nr. 2 te Ede. Hier woont de familie H. Eggen. Even ten noorden van Planken Wambuis is een put getekend; deze is nog steeds in het terrein aanwezig, en wel langs het daar lopende fietspad naar "De Mossel". Aan de zuidzijde van de kaart treffen we de spoorlijn Utrecht-Arnhem aan. Naast de halte Wolfheze zien we dat in 1931 ook nog gestopt kon worden bij de halte De Buunderkamp. De aanwezige getallen zijn hoogtematen die de hoogte ten opzichte van het N.A.P. (= Normaal Amsterdams Peil) aangeven.

principe akkoord, maar vond dat het van de gemeente Ede afkomstige deel beter gesplitst kon worden in een deel voor de gemeente Renkum, met als grens de zuidkant van de Amsterdamseweg, terwijl het resterende noordelijke deel, inclusief het weglichaam, het beste bij de gemeente Arnhem gevoegd kon worden. Dit voorstel werd voor advies naar de Provinciale Waterstaat gestuurd. Deze dienst berichtte (brief van 26 januari 1943) dat het voorstel niet doelmatig was. De Amsterdamseweg was, in tegenstelling tot de autosnelweg, van beide zijden uit het terrein goed bereikbaar. Bebouwing aan deze weg werd weliswaar door de "Lintbebouwingwet" tegengegaan, maar was niet absoluut uitgesloten. Vandaar dat de dienst deze weg in beginsel niet geschikt achtte om als gemeentegrens te fungeren. De Commissaris van de provincie Gelderland nam hierop het besluit dat de grenswijziging zou plaatsvinden tussen de gemeenten Ede en Renkum.

Op 30 december 1943 kwam van het

Departement van Binnenlandse Zaken de beschikking af dat de grens tussen de gemeente Renkum en de gemeenten Wageningen, Ede, Arnhem en Heteren zou worden gewijzigd. De ingangsdatum was 18 januari 1944. De gemeente Ede kreeg er hierdoor 42 ha bij en moest 44 ha afstaan. Nadat de gemeentegrenswijziging een feit was werd, nog in januari 1944, de weg die op de bijgaande kaart is aangegeven onder nummer 302 en die liep vanaf de Amsterdamseweg tot aan de nieuwe gemeentegrens, voorzien van de naam Kruislaan. Het bovenste deel van deze weg was bij de gemeente Ede al vanouds bekend onder dezelfde naam. Tenslotte moest administratief nog het een en ander tussen beide gemeenten worden geregeld. In ieder geval moesten de persoonsbewijzen en distributiestamkaarten van de personen die tot de bevolking van Renkum hadden behoord en thans in Ede werden opgenomen (een gezin bestaande uit zes personen) worden aangepast.

3. De grenswijziging met de gemeente Arnhem van 1 april 1953

Reeds vóór 1940 werd door het gemeentebestuur van Arnhem een wijziging van de gemeentegrenzen bepleit. Tijdens de Tweede Wereldoorlog bleef deze aangelegenheid slepende en pas in 1946 werd zij formeel aanhangig gemaakt. Bij schrijven van 23 mei 1946 richtten Burgemeester en Wethouders van Arnhem namens de Raad van die gemeente tot H.M. de Koningin het verzoek om aan de Staten-Generaal een voorstel van wet te doen tot vergroting van het grondgebied van deze gemeente. De minister van Binnenlandse Zaken stelde dit verzoek in handen van Gedeputeerde Staten van Gelderland en deze gaven hieraan uitvoering door de betrokken gemeenten te benaderen.

Zo kwam dus op 16 augustus 1949 bij de gemeente Ede een brief van Gedeputeerde Staten van de Provincie Gelderland binnen met de mededeling dat de ligging van het vliegveld Deelen in verschillende gemeenten tot ongewenste toestanden aanleiding kon geven. Samen met de minister van Bin-

nenlandse Zaken was de Provincie van inzicht dat het toch wel aanbeveling zou verdienen om het gehele gebied van het vliegveld bij Arnhem te voegen.

Omdat daarnaast de Regering kort tevoren in beginsel had besloten om medewerking te verlenen aan het stichten van een zweefvliegschool in Terlet - en wel op een terrein dat, evenals het vliegveld Deelen, gedeeltelijk in de gemeente Arnhem en gedeeltelijk in de gemeente Ede lag - werd een wijziging van de gemeentegrens ter plaatse nog meer gewenst.

Bij de gemeente kwam dit over als een coup, want om dit grenswijzigingsvoorstel nog meer gewicht te geven was vooraf zelfs aan de Directeur van de Rijksdienst voor het Nationale Plan om advies gevraagd. Deze wist te melden dat tussen de beide vliegvelden het ten dele verwoeste en ten dele gerestaureerde gehucht Deelen lag, waarvan de bewoners geheel op Arnhem waren georiënteerd en dat thans diende (en in de toekomst in sterkere mate zou dienen)

Alleen dit gebouw, gelegen op het uitgestrekte zweefvliegveld, dateert nog van de oprichting van Terlet, zo rond 1948. Thans zijn hieromheen een restaurant en de nodige hangars en werkplaatsen gegroepeerd. (Foto: F.G. van Oort)

voor huisvesting van hen die op het vliegveld Deelen werkten. Dit gehucht was echter binnen de gemeente Ede gelegen. Ten aanzien van het vliegveld Terlet stelde hij zich voor om op of nabij de top van de Galgenberg een aantal leslokalen en observatieruimten te stichten, terwijl ook langs de weg die voerde van deze berg naar de rijksstraatweg Arnhem-Apeldoorn bebouwing zou verrijzen (logiesgebouw, hangars, werkplaatsen en een restaurant). En omdat het hier een uitermate kwetsbaar landschap betrof, dat grote hoogteverschillen op korte afstand vertoonde, lag de plaats van de gebouwen al vast. Zijn conclusie was uiteindelijk dat het feit dat de terreinen en de gebouwen binnen twee gemeenten waren gelegen zeer ongewenst was en dat dus zowel de vliegvelden Deelen en Terlet als het gehucht Deelen bij Arnhem gevoegd behoorden te worden.

Alvorens de Raad van Ede en daarna Gedeputeerde Staten te berichten lieten B en W van de gemeente Ede zich eerst adviseren

door onder andere het bouwkundig bureau Lammers uit Arnhem, dat ook planologische adviezen gaf aan de gemeente. Dit bureau kon, gezien de korte tijd die beschikbaar was, geen uitvoerige studie maken. Het voordeel was evenwel dat het hoofd vroeger verbonden was geweest aan het bureau Stadsplan van Arnhem en volgens zijn zeggen zodoende bekendheid had met de situatie. Zijn advies kwam erop neer dat het vliegveld Deelen "redelijk verantwoord" bij Arnhem getrokken kon worden. Het gebied sloot aan bij de reeds aanwezige kazernes, de radarschool en de uitbreidingen van Schaarsbergen. Voor het vliegveld Terlet gold dat in iets mindere mate, maar geografisch gezien lag het wel in een uithoek van het gemeentelijke grondgebied en alleen al het politietoezicht bij de ingang van het vliegveld, de aanwezige parkeerterreinen en bij verkeersmoeilijkheden langs de Apeldoornseweg zou voor de gemeente Ede een probleem zijn. Dit paste toch wel beter bij een gemeente zoals Arnhem.

De uiteindelijke conclusie was dus: door

Het zweefvliegveld Terlet; een van de hangars. (Foto F.G. van Oort)

deze gebiedsafstand zouden geen grote problemen voor Ede ontstaan en was de door Gedeputeerde Staten voorgestelde oplossing redelijk te noemen.

Natuurlijk zaten B en W niet op zo'n advies te wachten en in haar brieven aan de Raad en GS was daarover ook niets meer terug te vinden.

In de vergadering van 27 oktober 1949 had de Raad zich met eenstemmigheid achter het standpunt van B en W geplaatst, en verklaard niet bereid te zijn aan deze grenswijziging mee te werken.

Het debat over deze kwestie werd gekenmerkt door een grote mate van verontwaardiging, die duidelijk tot uiting kwam in de krasse bewoordingen waarvan de raadsleden zich bedienden. Zo sprak men van "onredelijk drijven" en "je reinste onzin" tot zelfs de vergelijking dat "het bestuur van Arnhem zich gedroeg als roofridders uit de Middeleeuwen". In het kort kwamen de volgende zaken aan de orde, die daarna ook weer terug te vinden waren in het antwoord aan GS van Gelderland.

Zo kon de gemeente Ede de noodzakelijkheid van een dergelijke ingrijpende grenswijziging, waarbij circa 1200 ha zou moeten

worden afgestaan, niet inzien. Ook het initiatief van de Directeur van de Rijksdienst voor het Nationale Plan, als zou het gehucht Deelen volledig georiënteerd zijn op Arnhem waardoor grenswijziging verantwoord zou zijn, werd niet steekhoudend gevonden. Immers, met een dergelijke motivering zou men de grenzen van het merendeel der Nederlandse gemeenten wel kunnen gaan wijzigen, zonder met het historisch gegroeide ook maar in het minst rekening te houden. Al met al had de gemeente Ede tot nu toe steeds bewezen dat zij in staat bleek de belangen van de bewoners uit de buurtschappen goed te behartigen. Er waren daarover nog nooit klachten binnengekomen.

Voorts werd opgemerkt dat toen de Arnhemse zweefvliegtuigclub op Terlet oefende, nimmer van moeilijkheden sprake was. Altijd werd door het bestuur alle medewerking verleend. En datzelfde zou gelden voor het gehucht Deelen. Indien zich daar in de toekomst positieve ontwikkelingen gingen voordoen, zou het bestuur van Ede zeker niet aarzelen om op tijd de nodige maatregelen te treffen, zoals het vestigen van een politiepost en een hulpsecretarie.

Ook het tweede motief, als zou het ongewenst zijn dat de beide vliegvelden in meer dan één gemeente zouden zijn gelegen, konden B en W niet delen, daar ook hier deze wenselijkheid nimmer naar voren was gekomen. Ook de daar geplande bebouwing was nog geenszins definitief en het was nog maar de vraag of deze binnen afzienbare tijd tot uitvoering zou komen.

Tenslotte werd opgemerkt dat van het gehele vliegveld Deelen, met een grootte van circa 250 ha, nauwelijks 1 ha op Arnheems gebied lag, terwijl het zweefvliegveld Terlet slechts voor circa 150 ha, minder dan 1/3 van de gehele oppervlakte, op Arnheems territorium was gelegen.

Als zou blijken dat de vliegvelden inderdaad in één gemeente dienden te liggen, lag het voor de hand om dan voor de minst ingrijpende oplossing te kiezen en dus voornoemde 150 ha Arnheems gebied gewoon bij Ede te voegen.

Waarschijnlijk om uit de impasse te komen werd er ten gemeentehuize van Ede een vergadering belegd tussen de Burgemeesters en Wethouders van Ede en Arnhem (31 januari 1951). Hier betoogde de eerste burger van Arnhem dat het niet in de eerste plaats om gebiedsuitbreiding ging, maar dat zich bij Deelen ongewenste toestanden ontwikkelden, hetgeen onder de rook van Arnhem ontoelaatbaar was.

De Burgemeester van Ede deed de suggestie aan de hand om deze grenswijziging te ondervangen door een gemeenschappelijke regeling ingevolge de wet van 1 april 1950. Uiteindelijk werd besloten om de beide gemeentesecretarissen op te dragen dit plan nader uit te werken. Bij dit onderhoud (30 maart 1951) werd de mogelijkheid onderzocht of de onderwerpelijke grenswijziging niet kon worden ondervangen door een gemeenschappelijke regeling te treffen volgens welke het grondgebied wel tot Ede zou blijven behoren, maar overigens alle publiekrechtelijke bevoegdheden, met andere woorden het gehele bestuur, aan Arnhem zouden worden overgedragen. De conclusie was dat deze gedachte in dit geval niet uitvoerbaar was omdat ze niet in de gegeven wetgeving paste.

Er zou evenwel een oplossing gevonden kunnen worden in de vorming van een rechtspersoon met een overkoepelend orgaan. Het zou dus nodig zijn dat bepaalde belangen werden aangewezen, samenhangende met de aanwezigheid van het vliegveld, die door dit orgaan zouden moeten worden behartigd.

Op 1 mei 1951 verzocht de gemeente Ede aan haar buurgemeente Arnhem om kenbaar te maken welke zaken zij voor dit op te richten orgaan in petto had.

Het antwoord was kort maar krachtig. De gemeente Arnhem zag niets in de vorming van zo'n rechtspersoon en zou bij GS aangeven dat voor haar het oorspronkelijke plan de voorkeur genoot.

Nogmaals (6 juni 1951) probeerde de gemeente Ede om de gemeente Arnhem aan de voornoemde regeling te koppelen, mede door de uitspraak dat deze gemeente niet uit was op gebiedsuitbreiding. Maar laatstgenoemde gemeente kon geen aanleiding vinden om op haar eerder ingenomen standpunt terug te komen (30 juni 1951).

Op 13 februari 1952 ontving de gemeente Ede van Gedeputeerde Staten van de provincie Gelderland een ontwerpregeling over deze grensveranderingen. Tevens werd het verzoek gedaan om in twee nieuwsbladen (Edesche Courant en Edes Nieuws- en Advertentieblad) een annonce hierover te publiceren, waarna de regeling gedurende dertig dagen voor een ieder ter inzage lag.

Bij de behandeling van deze regeling in de Edese Raad en vervolgens het antwoord aan GS kwam naar voren dat het College van GS, ondanks de door Ede geopperde bezwaren, toch de voorgenomen plannen handhaafde. Wegens de uiterst vage en in geen enkel opzicht overtuigende inhoud van de meegestuurde toelichting werd deze grenswijziging door Ede ongewenst, laat staan noodzakelijk geacht.

Ook de opvatting dat het vliegveld Deelen in betekenis belangrijk zou zijn toegenomen kon niet worden gedeeld. Het vliegveld zou in feite alleen in tijd van oorlog van mogelijk belang zijn en in zo'n situatie zou men zich weinig van gemeentegrenzen aantrek-

ken. Ook de opmerking in de toelichting, als zou het Ministerie van Oorlog moeilijkheden met de huidige grenzen hebben, werd naar het rijk der fabelen verwezen. Wat het gehucht Deelen betrof: ook al zou dit enigermate in belangrijkheid toenemen, het zou altijd wel een klein plaatsje blijven. Voor de behartiging van de belangen van deze dorpsbewoners was het bestuur van een plattelandsgemeente, zoals de gemeente Ede, nu eenmaal beter geschikt dan dat van een grotestadsgemeente.

Resumerende kon dus worden medege-deeld dat noch het belang van de beide gemeenten, noch het belang van de bewoners van het betrokken gebied, noch enig militair belang de voorgenomen grenswijziging wettigde en dat op grond hiervan de Raad de bedoelde ontwerperegeling onaanvaardbaar achtte.

In een openbare vergadering van Gedeputeerde Staten van Gelderland, gehouden op 30 mei 1952 in Musis Sacrum te Arnhem, kreeg de gemeente Ede, bij monde van burgemeester H.M. Oldenhof, nog eenmaal de gelegenheid haar "gevoelen" uit te spreken aangaande de grenswijziging ten gunste van de gemeente Arnhem. Zoals de plannen er toen voor stonden zou de gemeente Ede ongeveer 1200 ha van haar grondgebied aan de Gelderse hoofdstad moeten afstaan. (Ter voorbereiding op dit gesprek had genoemde burgemeester op 2 mei 1952 nog een gesprek gehad met de Minister van Oorlog, ir. C. Staf. Deze liet hem weten dat het Ministerie in deze grenskwestie een neutraal standpunt wenste in te nemen.)

Burgemeester H.M. Oldenhof, die als eerste in deze vergadering het woord voerde, bracht in een logisch opgebouwd en helder betoog nogmaals het afwijzende standpunt van de Raad van Ede naar voren. Hij onderstreepte dat de noodzaak voor deze grenswijziging ver te zoeken was en nam duidelijk stelling tegen de argumenten die naar zijn mening nooit als zodanig mochten worden aangemerkt. Ondanks het intensief speuren naar werkelijk aanvaardbare motieven kon de gemeente Ede deze niet ontdekken. De burgemeester bezigde de volgende

woorden: "De stoutmoedigheid van het voorstel tot wijziging der grens tussen Arnhem en Ede wordt slechts overtroffen door de beknoptheid van zijn toelichting en verantwoording." Vervolgens bracht hij de vraag naar voren, wie nu toch een redelijk belang bij deze grenswijziging kon hebben, een belang dat zo zwaar woog dat toepassing van dit paardenmiddel onvermijdelijk zou zijn. Om een antwoord op deze vraag te vinden liet hij enkele bestuurslichamen de revue passeren.

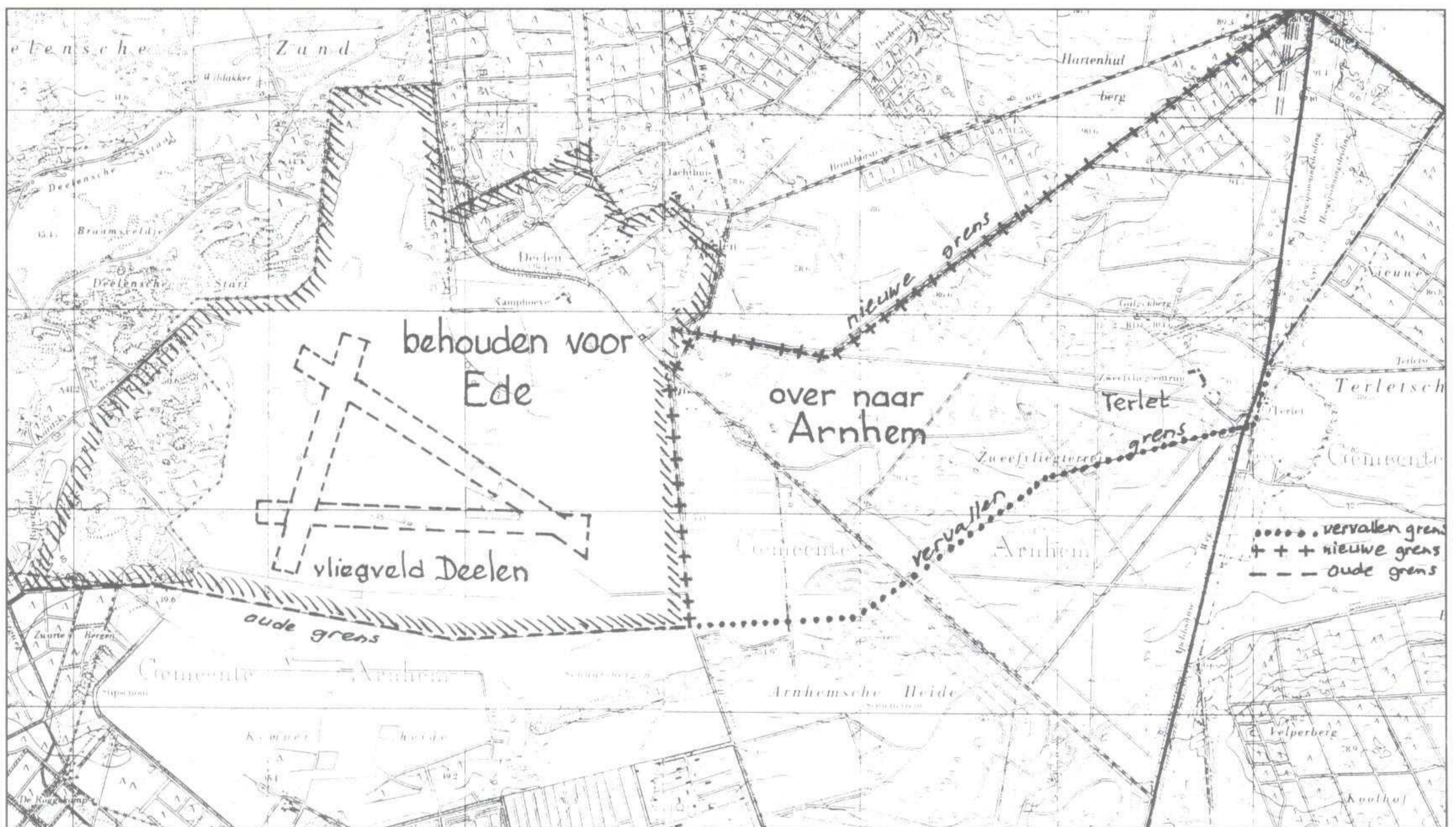
Als eerste de gemeente Arnhem. Het bestuur van die gemeente had meermalen verzekerd dat men van haar zijde niet om deze herziening had gevraagd, maar dat men ook geen reden zag een afwijzende houding aan te nemen. Dit bewees dat van een belang voor Arnhem geen sprake kon zijn.

Ook de Provincie kon moeilijk als belanghebbende worden aangemerkt. Het provinciaal bestuur kon zijn toezichthoudende functie evengoed uitoefenen, wanneer het onderhavige gebied onder Ede bleef ressorteren als wanneer het deel van de gemeente Arnhem zou gaan uitmaken.

De toelichting van GS op de ontwerperegeling zou doen vermoeden dat van de zijde van het Ministerie van Oorlog een grenswijziging noodzakelijk werd geacht. Uit de stukken en de gevoerde gesprekken kon met recht het tegendeel worden geconcludeerd. Ook de inwoners werden in deze beschouwing betrokken. Van de 31 mensen, wonende in dit gebied, waren nimmer bezwaren of klachten over de gemeentelijke gebiedsindeling vernomen. Uit persoonlijke gesprekken was gebleken dat de in het met annexatie bedreigde gebied wonende deel van de Edese bevolking gehecht was aan de bestaande gemeentelijke indeling.

Samenvattende kon zijn conclusie dan ook geen andere zijn dan dat de voorgestelde wijziging van de gemeentegrens tussen Arnhem en Ede niet op deugdelijke gronden kon worden verdedigd en mitsdien door de gemeente Ede als onaanvaardbaar moest worden afgewezen.

Bij het aanbieden van het "ontwerp van wet" tot wijziging van de grenzen van de gemeente Arnhem en de randgemeenten

Topografische kaart met daarop aangegeven het gebied dat naar de gemeente Arnhem is overgegaan, dus inclusief het deel ten oosten van de Apeldoornseweg (rechtsboven). Het vliegveld Deelen alsmede het gelijknamige gehucht blijven in 1953 behouden voor Ede.

(waaronder Ede) aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal (16 januari 1953) bleek het verzet van de gemeente Ede voor een deel gehonoreerd te worden. In plaats van circa 1200 ha moest een gebied van 534 ha worden afgestaan. De wenselijkheid van deze wijziging vloeide voort uit de omstandigheid dat het zweefvliegveld Terlet, met de daartoe behorende gebouwen, deels op het grondgebied van Ede en deels op dat van de gemeente Arnhem lag. En mede omdat de gemeentelijke bemoeiingen met dit vliegveld uitgebreider zouden worden, verdiende het aanbeveling dat dit in zijn geheel binnen de grenzen van één gemeente, en wel het naastbijgelegen Arnhem, kwam te liggen. De Minister was verder van oordeel dat het overgaande gebied nog geen twee procent van het totale oppervlak van de gemeente Ede uitmaakte en hij dus de voorgestelde wijziging niet achterwege wenste te laten.

Natuurlijk verstuurde de gemeente Ede nog een brief met opmerkingen over deze kwestie aan de Tweede Kamer, met het doel de

kamerleden nog te kunnen beïnvloeden, maar deze poging bleef zonder resultaat. Deelen bleef voor Ede behouden en zweefvliegcentrum Terlet ging over naar de gemeente Arnhem.

Op 27 maart 1953 werd de wet gepubliceerd in het Staatsblad en de grenswijziging werd per 1 april 1953 een feit. De uiteindelijke oppervlakte die moest worden afgestaan bedroeg 541.13.40 ha, en er werden dertien personen uit het bevolkingsregister afgevoerd naar de gemeente Arnhem.

Bronnen:

A.M. Molen, De gemeentegrens. Geodesia, 1988.

G. Crebolder, Barneveld tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Archief Kadaster, Arnhem.

Gemeentearchief Barneveld.

Gemeentearchief Ede.

Gemeentearchief Renkum.

Edese Courant.

Vastgoed Informatie Centrum gemeente Ede.

Boek over kerkgeschiedenis Ede

Onder auspiciën van de 'Vereniging Oud Ede' zal op 18 oktober 2000 een nieuw boek over de kerkgeschiedenis van Ede in de twintigste eeuw verschijnen. Auteur is ds. T. van 't Veld, hervormd emeritus-predikant en lid van de 'Werkgroep Geschiedenis' van deze vereniging.

Het boek beschrijft het leven binnen de drie oudste kerken van Ede: de Hervormde Gemeente (inclusief de Hervormde Tabor-gemeente), de Gereformeerde Kerk en de Rooms-Katholieke Kerk. De auteur wil vooral laten zien hoe de 'gewone man en vrouw' het geloven en leven binnen zijn of haar kerk ervaren heeft. Hebben ze wel of niet steun ervaren in moeilijke tijden? De titel van het boek is: "De kerk als moeder". Als bronnen van onderzoek dienden: notulen van kerkenraden, memorialen (aanteekenboeken) van Edese pastoors, kerkbladen, oude brieven met hartenkreten, gedenkschriften, de plaatselijke pers en interviews met nog levende oudere Edenaren.

In de eerste hoofdstukken wordt beschreven hoe Ede er omstreeks 1900 uitzag op kerkelijk gebied, en hoe en wanneer er in de

afgelopen eeuw zoveel kerken in Ede bij kwamen. De hoofdmoot van het boek wordt gevormd door een beschrijving van de drie genoemde kerken. Van elke kerk eerst een 'korte historie', daarna komen zeven aspecten van het kerkelijk leven aan de orde: kerkdienst, pastoraat, kerkelijke tucht, zorg voor de jeugd, diaconale zorg, gemeenschap, inzet van gemeenteleden of parochianen. In het slothoofdstuk worden de drie kerken op die zeven gebieden met elkaar vergeleken.

Feiten worden niet verdoezeld, maar uit privacy-overwegingen wordt voorzichtig omgegaan met het noemen van namen. De tijd waarin een en ander plaatsvond is immers nog erg dichtbij. Ds. Van 't Veld zegt er zelf van: "Uiteraard heb ik me van waardeoordelen onthouden. Steeds was voor mij de vraag: Hoe hebben mensen uit die tijd het zelf ervaren?"

De verkoopprijs van het boek (plm. 260 bladzijden) wordt ongeveer f 40,00. Het is na 18 oktober verkrijgbaar bij het Historisch Museum Ede, Museumplein 7, 6711 NA Ede.

Inloopavonden

Ook deze zomer is juli de maand van de inloopavonden. Op 12, 19 en 26 juli opent het Historisch Museum Ede vanaf 19.45 uur de deuren voor de geïnteresseerde bezoeker. Na een kopje koffie kunt u van 20.00 uur tot 21.00 uur genieten van een korte, boeiende lezing met dia's.

Programma:

12 juli: Evelien Scherpenzeel over kunstwerken in Ede.

19 juli: Marijke Clant over rouwgebruiken vanaf 1700.

26 juli: de heer A.J. Bouma over de geschiedenis van het huis Kernhem.

Let ook op de aankondigingen in de plaatselijke pers.

Mijn Ede-gevoel

door G.A. Ossenkoppelle

“Goedenmiddag meneer, mag ik u iets vragen?” Zo sprak een man mij onlangs aan op de Stationsweg. “Bent u hier bekend?” Ik knikte bevestigend. De man vervolgde: “Ik ben op zoek naar het oudste dorpsdeel van Ede, hoe kan ik daar komen?” Ik begreep dat het een vreemdeling was die Ede kwam bezoeken. “Wel, dan loop ik even met u mee, ik moet toch die kant op.” Bij de Oude Kerk aangekomen zei ik, dat dit het centrum was. Vol bewondering keek hij ernaar, maar plotseling betrok zijn gezicht. Hij haalde een oude ansichtkaart uit zijn zak en vroeg waar het oude Hof van Gelderland (restaurant) was gebleven en dat oude huisje (van “Staf”) naast de kerk. Ik vertelde hem dat beide waren afgebroken en dat nu de HEMA en een supermarkt op die plaats stonden. Helaas is er veel in Ede verloren gegaan, verontschuldigde ik mij. “Tja”, aarzelde de man, terwijl hij me aankeek alsof hij mij een teleurstelling wilde besparen, “eigenlijk had ik iets anders verwacht, iets meer oude huizen, zoals in andere plaatsen”. Ik troonde hem mee naar de Notaris Fischerstraat en liet hem het Fischerhuis zien en daar klaarde zijn gezicht van op. “Mooi”, zei hij, “toch nog iets moois gezien”. We liepen terug naar de markt en ik vertelde hem dat hier het logement De Posthoorn had gestaan waar vroeger de vergaderingen van de gemeenteraad werden gehouden. Helaas was dit in de oorlogsjaren door brand verwoest. Hij hield me staande en vroeg waarom dit dan niet

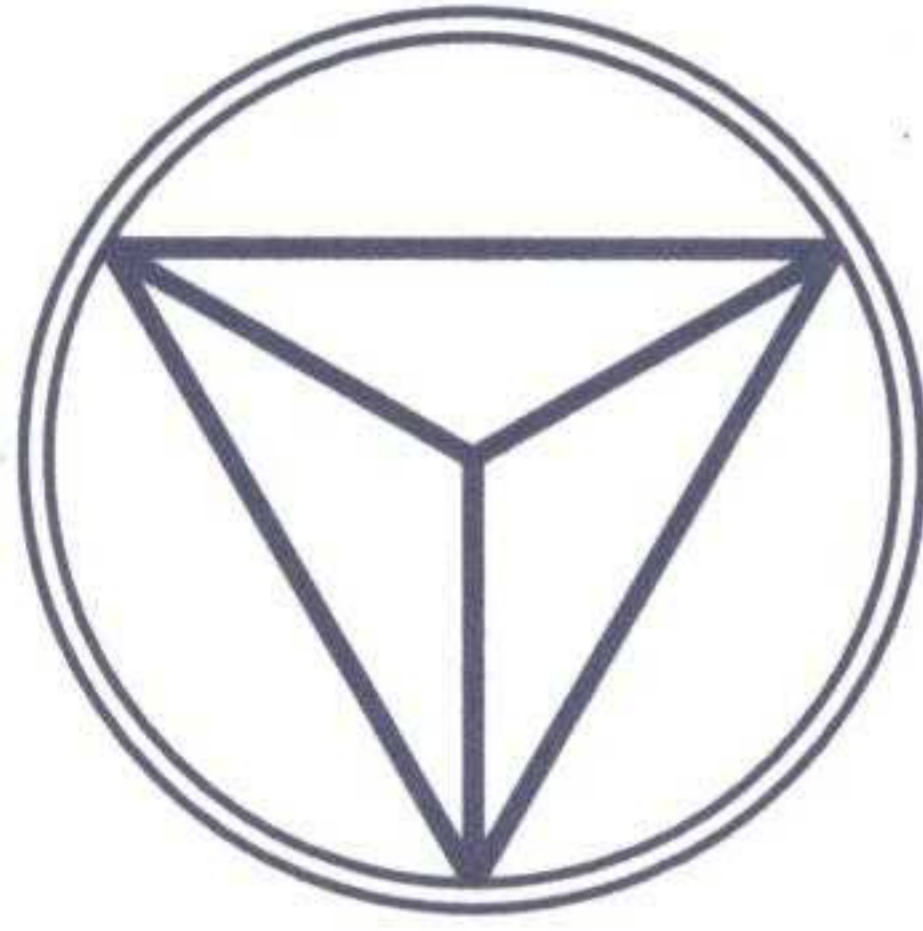
opnieuw was opgebouwd: “Het was toch best mogelijk geweest om het in de oude glorie te herstellen?” Ik moest echter het antwoord schuldig blijven. “In een andere plaats hebben ze het wel gedaan”, foeterde hij en keek mij misprijzend aan. Aan de overkant van de Molenstraat, hoek Grotestraat stond vroeger “De oude Roskam” (een pleisterplaats), bekend bij de ambtsjonkers die daar vergaderden. Dit gebouw moest worden afgebroken omdat de Molenstraat verbreed moest worden, vertelde ik hem. Hij fronste de wenkbrauwen, maar zei niets. Even later kreeg mijn Ede-gevoel een geweldige klap, want bij het kruispunt Molenstraat-Telefoonweg zag hij het overblijfsel van de Concordiamolen. Verschrikt keek hij me aan en ik zag op zijn slapen de aderen opzwellen. Hij vroeg hoe het mogelijk was dat ze het zo ver konden laten komen om de molen in te metselen: “Dat past toch niet bij het molenaarshuis”. Ik haastte mij te vertellen dat de molen binnen niet al te lange tijd misschien in zijn oude glorie zou worden teruggebracht. Ik zei nog dat de wieken dan weer vrolijk zouden gaan draaien, maar het mocht niet meer baten. De vreemdeling had zijn mening gevormd en elke poging van mijn zijde om die nog om te buigen was gedoemd te mislukken. De klap was hard aangekomen en ik voelde mij bleek worden. Snel nam ik afscheid van de vreemdeling, die diep teleurgesteld Ede weer ging verlaten, mij achterlatend met het gevoel dat ik gefaald had.

OUD EDE HOUDT DE GESCHIEDENIS VAN EDE LEVEND!

Word lid van de Vereniging Oud Ede voor f 20,- per jaar.

Geef u op bij het Historisch Museum Ede,

Museumplein 7, 6711 NA Ede; telefoon (0318) 619554

SCHILDERWERKEN
KAMMINGA BV

maanderweg 74 - 6711 ng ede - tel. 0318 - 618522
fax 0318 - 650007

De Boek- en Kunsthandel
“Het Wapen van Ede”
Fa. Th. Menger
houdt zich aanbevolen voor de levering
van **ALLE**
Binnen- en Buitenlandse Boekwerken
Inlichtingen worden steeds gaarne verstrekt

HET WAPEN VAN EDE
boekhandel pel
HOFLEVERANCIER
GROTESTRAAT 91 - EDE

T
O
E
N
E
N
U

SINDS 1849

Fahrenheitstraat 24
Postbus 262
6710 BG Ede
Tel. : (0318) 624 523
Fax: (0318) 625 161

- 24 uurs glasservice
- Onderhoudsschilderwerk
- Nieuwbouw
- Utiliteitsbouw
- Isolatieglas
- Voorzetramen
- Rolluiken
- Zonweringen enz.

Periodieken, handelsdrukwerk,
brochures en folders
met vakmanschap vervaardigd bij:

DRUKKERIJ FROUWS EDE BV

Fahrenheitstraat 26, 6716 BR Ede, tel. (0318) 642 111, fax 642 757

**AANNEMERSBEDRIJF
WILLEMSSEN & ELBERTSEN EDE**

**NIEUWBOUW
VERBOUW EN ONDERHOUD**

Dwarsweg 10 - 6716 BJ Ede - Tel. (0318) 63 72 50 - Fax (0318) 63 97 62

**Geen project
of kantoor
is ons te groot!
En geen winkel
te klein!**

Ook dit project,
Historisch Museum Ede
is verzorgd door:

VAN DIJK B.V.

**INTERIEUR
VERZORGING**

ZANDLAAN 16 - 6717 LP EDE
TELEFOON (0318) 632 359